

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України, д.ю.н., проф.,

член-кореспондент НАПрН України

О. О. Кот

2026 року

м. Київ

26 лютого 2026 року

ВИСНОВОК

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Лісового Сергія Анатолійовича на тему «Поділ спільного майна подружжя», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Київського регіонального центру НАПрН України (нині – Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України) від 29 червня 2023 року (протокол №6/3.1)

Висновок обговорено та затверджено на розширеному засіданні відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України.

ПРИСУТНІ:

НАУКОВІ СПІВРОБІТНИКИ ІНСТИТУТУ:

Директор Інституту, д.ю.н., проф., член-кореспондент НАПрН України Кот О. О.; завідувач відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. Великанова М. М.; завідувач відділу науково-правових експертиз, д.ю.н., проф. Красицька Л. В.; головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф., дійсний член (академік) НАПрН України Гриняк А. Б.; завідувач відділу дослідження проблем правотворчості та адаптації законодавства України до права ЄС, д.ю.н., проф. Міловська Н. В. (онлайн формат участі); провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, доктор юридичних наук, старший дослідник Булат Є. А.; головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. Федорченко Н. В.; головний науковий співробітник

відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. Якубівський І. Є. (онлайн формат участі); старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н., старший дослідник Простибоженко О. С.; старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н. Гуцуляк В. К.; старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н. Трубаков Є. О.

ЗАПРОШЕНІ:

Аспіранти **Лісовий С. А.** (здобувач); **Лазовський О. В.**

Всього присутні: 13 осіб (з них 8 докторів юридичних наук та 3 кандидатів юридичних наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації), з яких 8 осіб з правом ухвального голосу.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Обговорення дисертації аспіранта Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України Лісового Сергія Анатолійовича на тему «Поділ спільного майна подружжя», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

СЛУХАЛИ:

1. Доповідь аспіранта Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України **Лісового Сергія Анатолійовича** на тему «Поділ спільного майна подружжя»

Лісовий С. А. обґрунтував актуальність теми дисертаційного дослідження, охарактеризував ступінь наукової розробленості проблеми на сучасному етапі, визначив мету та завдання наукового дослідження, обґрунтував методологічну основу дисертації, доповів основний зміст дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, ознайомив присутніх з основними результатами дослідження та положеннями, які виносяться на захист, а також сформулював загальні висновки та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України.

Після доповіді Лісовий С. А. відповів на запитання присутніх.

1. Завідувач відділу науково-правових експертиз, д.ю.н., проф. Красицька Л. В. (рецензент): Як процеси європеїзації приватного права впливають на зміну підходів до правового регулювання поділу спільного майна подружжя в національному праві України?

Відповідь. Дякую за запитання. Процеси європеїзації приватного права істотно впливають на зміну підходів до правового регулювання поділу спільного майна подружжя в національному праві, оскільки вони зумовлюють перегляд традиційних уявлень про майнові відносини між подружжям. У центрі

такого перегляду перебуває відхід від формально-арифметичного підходу до поділу майна та посилення ролі загальних принципів приватного права, зокрема рівності сторін, справедливості та правової визначеності. Європейські правові стандарти орієнтують на врахування реального внеску кожного з подружжя, економічної вразливості сторін та балансу їхніх інтересів, що безпосередньо впливає на зміст і застосування національних норм сімейного та цивільного законодавства. При цьому гарантується і принцип найкращих інтересів дитини.

Європеїзація також сприяє утвердженню принципу пропорційності як ключового орієнтиру при вирішенні спорів щодо поділу спільного майна подружжя. У межах цього підходу поділ майна розглядається не лише як механічне визначення часток, а як інструмент досягнення справедливого результату з урахуванням конкретних життєвих обставин. Важливим аспектом впливу європеїзації приватного права є посилення ролі судової інтерпретації при застосуванні норм, що регулюють поділ спільного майна подружжя. Орієнтація на практику Європейського суду з прав людини сприяє утвердженню стандартів правової визначеності, передбачуваності та захисту права власності у сімейних правовідносинах. Унаслідок цього національне право дедалі більше сприймає поділ майна як комплексний правовий процес, у якому формальні норми поєднуються з оцінкою фактичних та соціально-економічних чинників.

2. Завідувач відділу дослідження проблем правотворчості та адаптації законодавства України до права ЄС, д.ю.н., професорка Міловська Н. В.: Які підстави та аргументи для авторської класифікації договорів, що можуть укладатися між нареченим та подружжям?

Відповідь. Дякую за запитання. Підставами для авторської класифікації договорів, які можуть укладатися між нареченими, подружжям щодо майна та його поділу, є необхідність систематизації різноманітних договірних конструкцій, що застосовуються у сфері сімейних майнових відносин. Чинне законодавство та доктрина не містять єдиного підходу до систематизації таких договорів, що ускладнює їх правильне тлумачення та практичне застосування. У зв'язку з цим виникає потреба у виокремленні чітких критеріїв класифікації, які дозволяють відобразити специфіку правового статусу наречених, подружжя та колишнього подружжя як суб'єктів, які вступають у договірні майнові відносини з перспективою виникнення режиму спільної сумісної власності чи вже розпорядження майном.

Одним з основних аргументів на користь авторської класифікації є суб'єктний склад договору, який безпосередньо впливає на зміст і правові наслідки відповідних норм договорів. Наречені, на відміну від подружжя чи колишнього подружжя, не мають режиму спільної сумісної власності, однак можуть заздалегідь визначати майнові правила на випадок укладення шлюбу або його припинення. Саме ця обставина зумовлює можливість укладення

шлюбного договору як особливої комплексної договірної конструкції, що поєднує елементи регулювання поточних і майбутніх майнових відносин, у тому числі питань поділу майна.

Важливим аргументом для запропонованої класифікації є також предмет договору, який дозволяє розмежувати договори, що безпосередньо спрямовані на поділ майна, та договори, які лише опосередковано впливають на такий поділ. У випадку наречених предметом договору, як правило, виступає встановлення особливого режиму майна або визначення умов його поділу в майбутньому, що відрізняє такі договори від інших правочинів між подружжям чи колишнім подружжям. Це свідчить про доцільність виділення комплексних договорів, зокрема шлюбного договору, в окрему групу в межах класифікації.

Крім того, авторська класифікація обґрунтовується практичними потребами правозастосування та забезпечення правової визначеності для учасників сімейних правовідносин. Чітке розмежування договорів за суб'єктним складом і предметом дозволяє уникнути помилок при виборі договірної форми, правильно визначити обсяг прав та обов'язків сторін, а також передбачити правові наслідки у разі зміни сімейного статусу наречених та подружжя.

3. Завідувач відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. Великанова М. М. (головуюча на засіданні): Як процеси гармонізації приватного права в ЄС змінюють підходи до регулювання майнових відносин подружжя?

Відповідь. Дякую за запитання. Процеси гармонізації приватного права в Європейському Союзі істотно змінюють підходи до регулювання майнових відносин подружжя, насамперед через активізацію нормотворчості на наднаціональному рівні. Впродовж останнього десятиліття ЄС послідовно формує спільні підходи до ключових інститутів приватного права, у тому числі сімейного, що зумовлює поступове зближення національних правопорядків держав-членів у сфері регулювання майнових прав та обов'язків подружжя.

Важливу роль у цих процесах відіграють Регламенти та Директиви Європейського Союзу, які спрямовані на уніфікацію колізійних норм і окремих матеріально-правових положень щодо майнових відносин подружжя. Їх застосування сприяє формуванню більш передбачуваних і стабільних правил поділу майна, особливо у транскордонних сімейних правовідносинах, що є характерним для сучасного європейського простору.

Суттєвий вплив на трансформацію підходів до регулювання майнових відносин подружжя має діяльність Комісії з європейського сімейного права, яка розробляє принципи та модельні норми у сфері сімейного права. Напрацьовані нею рекомендації слугують орієнтиром для національних законодавців, сприяючи гармонізації правил щодо майнових режимів подружжя та партнерів

у фактичних союзах, а також врахуванню сучасних соціальних і правових реалій.

Окреме значення у процесах гармонізації має практика Європейського суду з прав людини та міжнародні договори, які формують спільні стандарти захисту права власності, приватності та справедливого балансу інтересів учасників сімейних відносин. Судова практика ЄСПЛ впливає не лише на зміст національних норм, але й на їх правозастосування, забезпечуючи єдність підходів до вирішення спорів щодо майна подружжя в європейських державах.

4. Старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н., старший дослідник Простибоженко О. С. (рецензент): У чому полягає специфіка етапів добровільного та судового поділу спільного майна подружжя?

Відповідь. Дякую за запитання. Специфіка етапів поділу спільного майна подружжя зумовлена насамперед формою здійснення такого поділу (добровільною чи судовою). Добровільний поділ ґрунтується на автономії волі подружжя та їх взаємній згоді, що дозволяє мінімізувати кількість процедурних дій і зосередитися на досягненні компромісу щодо складу майна та розміру часток кожного з подружжя. Саме тому він характеризується спрощеною структурою та меншою кількістю етапів.

У процесі добровільного поділу спільного майна подружжя доцільно виокремлювати два основні етапи. Перший полягає у досягненні домовленості між подружжям щодо порядку поділу майна та визначення часток кожного з них. Другий етап полягає в юридичному оформленні досягнутої згоди шляхом укладення та нотаріального посвідчення договору про поділ спільного майна подружжя, що надає домовленості обов'язкової сили та забезпечує її правову визначеність.

На відміну від добровільного, примусовий (судовий) поділ має складнішу та багаторівневу структуру, що зумовлено необхідністю залучення суду як суб'єкта вирішення спору. До обов'язкових етапів судового поділу належать ініціювання одним із подружжя судового провадження шляхом подання позову, визначення судом складу майна, яке підлягає поділу, а також встановлення часток кожного з подружжя. Завершальним обов'язковим етапом є поділ спільного майна в натурі або інший передбачений законом спосіб його розподілу.

Окремою специфічною ознакою судового поділу є наявність факультативних етапів, застосування яких залежить від конкретних обставин справи. До таких етапів належать урахування судом найкращих інтересів дитини та інших обставин, що можуть обґрунтовувати відступ від презумпції рівності часток подружжя, а також примусове виконання судового рішення у разі його невиконання добровільно.

5. Головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф., дійсний член (академік) НАПрН України Гриняк А. Б.: У чому полягають проблеми правової визначеності щодо визнання криптовалюти об'єктом спільної сумісної власності подружжя та якими є шляхи їх вирішення?

Відповідь. Дякую за запитання. Аналіз судової практики щодо поділу спільного майна подружжя показує значні проблеми правової визначеності стосовно криптовалюти. Суди поки що не мають єдиної позиції щодо того, чи може криптовалюта вважатися об'єктом спільної сумісної власності. Деякі рішення відмовляють у визнанні криптовалюти майном подружжя через відсутність чіткого законодавчого визначення, інші ж визнають її таким майном, виходячи з принципу спільної нажитої власності. Це створює правову невизначеність і ускладнює захист прав одного з подружжя у разі розлучення.

Однією з ключових проблем є відсутність у Цивільному та Сімейному кодексах України чіткого визначення криптовалюти та віртуальних активів як майнових об'єктів. Додаткові складнощі виникають через специфіку криптовалюти, зокрема її децентралізовану природу, анонімність володіння та складність оцінки вартості.

Чітке визначення криптовалюти як об'єкта спільної сумісної власності допоможе уникнути суперечливих рішень та спростить процедуру поділу майна у судах. Це також сприятиме більш справедливому захисту прав подружжя та зміцненню довіри до правової системи.

З огляду на зазначене, пропонується доповнити статтю 61 Сімейного кодексу України новою частиною: «Об'єктом права спільної сумісної власності є віртуальні активи, які були набуті одним з подружжя під час шлюбу». Така зміна дозволить забезпечити правову визначеність щодо криптовалюти, сприятиме єдності судової практики та захисту прав подружжя при розподілі спільного майна. У випадку прийняття в процесі рекодифікації оновленого ЦК України із книгою шостою, що регулюватиме сімейні відносини, аналогічну норму слід включити до книги шостої.

Науковий керівник, головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. Федорченко Н. В. поінформувала присутніх про виконання Лісовим Сергієм Анатолійовичем індивідуального плану роботи аспіранта та про завершення дисертаційного дослідження. Обрана тема дослідження є надзвичайно актуальною як у теоретичному, так і в практичному вимірі, що зумовлено комплексом соціально-правових, економічних та євроінтеграційних чинників. Поділ спільного майна подружжя є одним із найбільш складних інститутів сімейного права, який перебуває на перетині сімейного та цивільного правового регулювання. У сучасних умовах трансформації сімейних відносин, зростання кількості розірвань шлюбів, активного розвитку підприємницької діяльності,

цифровізації економіки та появи нових об'єктів цивільних прав, таких як віртуальні активи та електронні гроші, питання визначення правового режиму майна подружжя та порядку його поділу набувають особливого значення.

Актуальність теми істотно посилюється в умовах європейської інтеграції України та необхідності гармонізації національного законодавства із правом Європейського Союзу. Європеїзація приватного права, рекодифікаційні процеси цивільного законодавства та впровадження сучасних стандартів захисту права власності зумовлюють потребу переосмислення традиційних підходів до правового регулювання майнових відносин подружжя. Водночас повномасштабна війна в Україні спричинила істотні зміни у соціально-економічному становищі громадян, що проявляється у втраті майна, зміні місця проживання, переміщенні населення, зміні джерел доходу, що, у свою чергу, зумовлює виникнення численних майнових спорів між подружжям. У таких умовах особливої ваги набуває забезпечення ефективних правових механізмів поділу спільного майна подружжя, здатних гарантувати справедливий баланс інтересів сторін та належний рівень захисту права власності.

У зв'язку з цим, у першому розділі роботи здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз генези правового регулювання поділу спільного майна подружжя в Україні та європейських державах. Автором досліджено історичний розвиток правового регулювання майнових відносин подружжя, починаючи з ранніх етапів становлення сімейного права, включаючи періоди дії звичаєвого права, радянського законодавства та сучасного етапу розвитку, пов'язаного з прийняттям Сімейного кодексу України. Особливу увагу приділено трансформації правових підходів до визначення правового режиму спільної сумісної власності подружжя, еволюції принципу рівності часток та врахування індивідуального внеску кожного з подружжя.

Крім того, у першому розділі проаналізовано сучасні тенденції розвитку європейського сімейного права, зокрема посилення договірної регулювання майнових відносин подружжя, підвищення ролі принципу автономії волі сторін, а також забезпечення справедливого балансу між інтересами подружжя. Отримані результати дозволили визначити основні напрями вдосконалення національного законодавства з урахуванням європейського досвіду.

У другому розділі досліджено правове регулювання порядку та етапів поділу спільного майна подружжя. Автором розкрито правову природу поділу майна подружжя, визначено його основні етапи, включаючи встановлення складу спільного майна, визначення часток подружжя, оцінку майна та безпосередній розподіл майнових об'єктів. Особливу увагу приділено аналізу критеріїв віднесення майна до спільної сумісної власності, а також визначенню об'єктів, які не підлягають поділу.

Значну наукову цінність становить проведений порівняльно-правовий аналіз порядку визначення об'єктів майна, що підлягають поділу, в Україні та

державо-членах Європейського Союзу. Лісовий Сергій Анатолійович дослідив особливості врахування доходів від підприємницької діяльності, майнових прав, корпоративних прав та інших специфічних об'єктів. Особливу увагу приділено правовому регулюванню добровільного поділу майна подружжя, включаючи договірні механізми, їх переваги та недоліки, а також практичні аспекти реалізації права подружжя на врегулювання майнових відносин за взаємною згодою. Встановлено, що розвиток договірної регуляції є важливим напрямом удосконалення правового механізму поділу майна подружжя.

Особливу увагу Лісовий Сергій Анатолійович приділив дослідженню правового режиму віртуальних активів та електронних грошей як нових об'єктів цивільних прав, що набули широкого поширення у сучасних умовах цифровізації економіки. Також досліджено особливості поділу майна подружжя у випадку банкрутства одного з подружжя, що має важливе практичне значення з огляду на розвиток підприємницької діяльності та зростання економічних ризиків.

У цілому робота характеризується високим рівнем наукової обґрунтованості, логічною послідовністю викладення матеріалу та комплексністю підходу до досліджуваної проблематики. Лісовий Сергій Анатолійович використав широкий спектр методів наукового дослідження, включаючи історико-правовий, порівняльно-правовий, системний та формально-юридичний методи, що дозволило всебічно дослідити правову природу поділу спільного майна подружжя.

Отримані результати мають важливе теоретичне та практичне значення. Теоретичне значення полягає у поглибленні наукових уявлень про правову природу майнових відносин подружжя та механізми їх правового регулювання. Практичне значення роботи полягає у можливості використання сформульованих висновків та пропозицій у правотворчій діяльності, правозастосовній практиці, а також у навчальному процесі під час викладання дисциплін цивільного та сімейного права.

Таким чином, проведене дослідження є актуальним, самостійним і завершеним науковим дослідженням, яке містить теоретично обґрунтовані положення та практичні рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання поділу спільного майна подружжя в Україні з урахуванням європейського досвіду та сучасних викликів. Робота відповідає встановленим вимогам, що пред'являються до наукових досліджень відповідного рівня, а її автор продемонстрував належний рівень наукової підготовки, здатність до самостійного наукового пошуку, аналізу та узагальнення правового матеріалу. За результатами дисертаційного дослідження сформульовані практичні пропозиції, що спрямовані на удосконалення законодавства України.

Повнота викладення одержаних результатів. Основні положення та висновки, зроблені під час дослідження, відображено у 12 наукових публікаціях, зокрема 5 статей у наукових фахових виданнях і 7 тез доповідей, представлених на науково-практичних конференціях. Аналіз опублікованих Лісовим Сергієм Анатолійовичем наукових статей і тез доповідей на науково-практичних конференціях дозволяє дійти висновку про належну повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях. Все це свідчить про високий теоретичний та практичний рівень дослідження, яке за своїм науковим рівнем є завершеною кваліфікаційною науковою роботою, що відповідає вимогам п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та може бути рекомендоване до захисту.

Науковий керівник, провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, доктор юридичних наук, старший дослідник Булат Є. А. зауважила, що у роботі Сергій Анатолійович звернув окрему увагу на включення віртуальних активів та електронних грошей до цивільного обороту, актуальній та складній проблематиці їх правової природи та особливостям їх поділу у складі спільної сумісної власності подружжя. Сьогодні це питання набуває особливої актуальності з огляду на інтенсивний розвиток технологій і цифровізації суспільства, про що і зазначається в роботі. У 2026 році ми оперуємо поняттям «цифрового активу» як комплексної юридичної конструкції, що поєднує в собі ліцензію та майновий інтерес.

Дисертантом проаналізовано міжнародний досвід і відзначено, що міжнародний досвід свідчить про успішне вирішення цього питання у країнах ЄС та інших зарубіжних країнах, де інтенсивно відбувається процес легального врегулювання використання в обігу віртуальних активів та визнання права власності на них і, загалом, визнаючи їх майном. Робота вирізняється ґрунтовністю опрацювання джерельної бази. Автор здійснив детальний аналіз законодавства Європейського Союзу, зокрема Регламенту МіСА, практики Суду Справедливості ЄС, а також національних моделей правового регулювання віртуальних активів і електронних грошей у низці європейських держав (Естонії, Латвії, Литві, Німеччині, Монако, Ліхтенштейні та ін.). Такий порівняльно-правовий підхід дав змогу виявити спільні тенденції та принципові відмінності у підходах до визнання криптоактивів майном, визначення їх правової природи та можливості застосування до них традиційних інститутів цивільного і сімейного права.

На особливу увагу, на думку дисертанта, заслуговує досвід Швейцарії, яким регулюється діяльність платформ для торгівлі віртуальними активами, що

зобов'язані отримувати ліцензії та дотримуватися капітальних, технічних, операційних і нормативних вимог і забезпечувати високий рівень прозорості, безпеки та підзвітності. У сфері регулювання криптовалют Швейцарія вже тривалий час має нормативну базу, що забезпечує можливість їх випуску та обігу. Дисертантом відзначено, що в Україні відсутнє сьогодні належне законодавче регулювання ринку цифрових активів, зокрема, 17 лютого 2022 року було прийнято закон «Про віртуальні активи», який на разі так і не набрав чинності. Водночас у даному нормативному акті, було дано визначення понять «віртуальні активи» та їх різновидів.

Водночас, стрімкий розвиток цифрової економіки, активне впровадження фінансових технологій і зумовило, на думку автора, необхідність визначення віртуальних активів у тому числі, при поділі спільного майна подружжя. Як показує досвід і практика, набута у цій сфері, це не тільки можна, але і слід робити. Тому вдало було запропоновано статтю 61 СК України доповнити новою частиною: «Об'єктом права спільної сумісної власності є віртуальні активи, які були набуті одним з подружжя під час шлюбу». Позитивно слід оцінити логічну структуру роботи, а особливу наукову цінність має аналіз вітчизняної судової практики, зокрема рішень апеляційних судів і Верховного Суду, що дозволяє не лише теоретично обґрунтувати можливість включення криптовалют до складу спільного майна подружжя при його поділі, а й показати реальні проблеми, з якими стикаються суди при розгляді цих категорій справ. Автор демонструє здатність до критичного аналізу нормативного матеріалу та доктринальних підходів.

Висновки роботи є логічно обґрунтованими, узгоджуються з поставленими завданнями та свідчать про самостійність отриманих результатів дослідження. Загалом робота відповідає вимогам, що ставляться до наукових досліджень відповідного рівня, має завершений характер, відзначається актуальністю, новизною та практичною спрямованістю. Вважаю, що автор досяг поставленої мети, тому прошу підтримати цю роботу.

В ОБГОВОРЕННІ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ:

1. Завідувач відділу науково-правових експертиз, д.ю.н., проф. Красицька Л. В. (рецензент) зауважила, що актуальність дослідження теми дисертаційного дослідження Лісового Сергія Анатолійовича «Поділ спільного майна подружжя» не викликає сумніву. Поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, є однією із найрозповсюджених категорій спорів, що виникають з сімейних правовідносин. Не зважаючи на наявність ретельного правового регулювання відносин щодо поділу спільного майна подружжя, розвиток суспільних відносин і поява різноманітних об'єктів, які можуть бути предметом поділу, ставлять перед правозастосовною практикою, законодавцем і правничою наукою проблемні питання, які

потребують свого вирішення. Можна стверджувати, що надане на рецензування дисертаційне дослідження С. А. Лісового є необхідним та своєчасним.

С. А. Лісовий виконав повністю поставлені завдання щодо проведення цього дисертаційного дослідження і досягнув мети дослідження. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем у відділі приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України в рамках тем науково-дослідної роботи «Взаємодія правової держави, громадянського суспільства та особи: правові аспекти, практичні реалії, прогностичні зміни» (реєстраційний номер 0121U100150) та «Рекодифікація (оновлення) цивільного законодавства України в контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань» (реєстраційний номер 0124U001503).

Проведений аналіз дисертаційного дослідження свідчить про наявність у дисертанта ґрунтовних навичок застосування методів наукового дослідження. Дисертантом вдало застосовано комплексний методологічний підхід, що дозволив поєднати філософські, загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Можна стверджувати, що здобувач повною мірою оволодів методами наукової діяльності та методологією правничої науки.

«Родзинкою» цього дисертаційного дослідження є вдале використання дисертантом порівняльно-правового методу дослідження, що дозволило дисертантові обґрунтувати власні висновки та пропозиції. Дисертантом проаналізовано матеріали Комісії з європейського сімейного права, положення Принципів європейського сімейного права, Регламентів та Директив ЄС, які стосуються правового режиму майна подружжя.

Проведений аналіз тексту дисертації, опублікованих наукових праць за темою дисертації свідчить, що результати дисертаційного дослідження С. А. Лісового мають необхідний рівень наукової новизни і є достовірними. Сформульовані висновки, узагальнення та пропозиції відповідають зазначеним рівням наукової новизни.

Автором уперше доведено, що правове регулювання поділу спільного майна подружжя тісно пов'язано із трансформацією правових підходів до розуміння майнових відносин між подружжям, заснованих на принципах рівності, справедливості, правової визначеності та пропорційності, а сучасні зміни обумовлені загальними процесами європеїзації приватного права, а також глобалізаційними цифровізаційними впливами.

У дисертації запропоновано авторський підхід до класифікації договорів, які можуть укласти подружжя щодо майна та його поділу: 1) залежно від суб'єктного складу (договори наречених (наприклад, шлюбний договір, який містить норми і про поділ спільного майна), договори подружжя (шлюбний договір та договір про поділ спільного майна) та договори колишнього подружжя (договір про поділ спільного майна); 2) залежно від предмету

договору (комплексні договори (шлюбний договір); безпосередньо договори про поділ спільного майна та договори, які можуть мати значення для поділу майна (наприклад, договір про відчуження одним із подружжя іншому подружжю частки у праві спільної сумісної власності без її виділу).

Дисертантом запропоновано авторський підхід до періодизації історичного розвитку в Україні законодавства про майнові відносини подружжя із врахуванням трансформаційних процесів щодо поділу майна. Обґрунтовано, що етапи поділу спільного майна подружжя відрізняються залежно від того, добровільно чи примусово відбувається поділ спільного майна подружжя. Дисертантом сформульовано й інші висновки та пропозиції, які заслуговують на увагу.

Грунтовно проаналізовано судову практику вирішення спорів про поділ майна подружжя, досліджено практику Європейського суду з прав людини в цій сфері, що підкреслює достовірність зроблених висновків за результатами дослідження.

Позитивним аспектом цього дисертаційного дослідження є ґрунтовний аналіз наукових робіт попередників, визначення основних напрацювань науки приватного права в сфері поділу спільного майна подружжя і аргументація власних висновків та пропозицій. Крім того, дисертантом проаналізовано й новітні напрацювання щодо оновлення сімейного законодавства України в процесі рекодифікації цивільного законодавства України.

Отже, можна констатувати, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації С. А. Лісового, є належним, вони відповідають темі дисертації, пропозиції за проведеним дослідженням розроблено на належному науково-теоретичному рівні.

За своїм змістом дисертаційна робота С. А. Лісового свідчить, що здобувач набув тих навичок та компетентностей, що визначені Стандартом вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та напрямкам досліджень відповідно до освітньо-наукової програми Право.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям дослідження сімейних правовідносин щодо поділу майна подружжя.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні автором зроблено посилання на наукові роботи інших правників, дотримано вимоги законодавства про захист авторських прав, надано достовірну інформацію про власні результати наукової діяльності. В роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату чи інших проявів академічної недоброчесності.

Дисертаційну роботу підготовлено українською мовою науковим та

офіційно-діловим стилем мовлення. Дисертантом використано загальноприйнятую правничу термінологію. Системний аналіз дисертаційного дослідження свідчить, що всі структурні частини дисертаційного дослідження пов'язані між собою і є логічним продовженням попередніх теоретичних висновків, узагальнень та пропозицій автора.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Зроблені висновки та пропозиції за дисертаційним дослідженням мають практичну спрямованість та можуть бути використані в освітньому процесі, в науково-дослідній діяльності, в правотворчій та правозастосовній діяльності.

Основні положення дисертації С. А. Лісового відображено у дванадцяти наукових публікаціях, з яких п'ять наукових статей опубліковано у виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук; семеро тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що підтверджує апробацію матеріалів дисертації. Отже, наукові результати, отримані в дисертаційному дослідженні, повністю висвітлено в наукових публікаціях здобувача і представлено науковій спільноті.

Дисертаційне дослідження Лісового Сергія Анатолійовича «Поділ спільного майна подружжя», як і будь-яка інша наукова робота, містить *положення, які є дискусійними або потребують додаткової аргументації* автора.

1. Вбачається, що дисертант в деяких аспектах при проведенні наукового дослідження досить «вільно» використовує правничу термінологію, зокрема, зазначаючи про «особисте майно» подружжя, хоча Сімейний кодекс України містить таке поняття, як «право особистої приватної власності дружини, чоловіка». Досить часто вживається термін «частка», проте чітко не визначається, про яку частку йде мова (про частку в праві спільної сумісної власності подружжя чи про частку в майні).

2. У дисертаційному дослідженні автором пропонується певний правовий механізм здійснення поділу «боргових зобов'язань подружжя». Це положення дисертації потребує додаткової аргументації, зважаючи на те, що згідно з ч. 1 ст. 509 ЦК України зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Виникає питання: чи можна поділити правовідношення, чи все ж таки поділу підлягає майно, до складу якого входять майнові права та обов'язки (борг)?

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів дослідження та

не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Лісового Сергія Анатолійовича «Поділ спільного майна подружжя» є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 Право, а саме становлять оригінальний внесок у розвиток науки сімейного права як приватного права.

Дисертація Лісового Сергія Анатолійовича на тему «Поділ спільного майна подружжя», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40.

2. Старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н., старший дослідник Простибоженко О. С. (рецензент) зауважив, що актуальність дослідження теми дисертаційного дослідження Лісового Сергія Анатолійовича «Поділ спільного майна подружжя» завжди є нагальною, зважаючи на соціально-правові трансформації у суспільстві.

Сімейний кодекс України закріплює рівність часток подружжя при поділі спільного майна, однак правозастосовна практика свідчить про наявність низки прогалин і дискусійних питань. Зокрема, йдеться про визначення критеріїв встановлення часток, врахування особистого внеску кожного з подружжя у набуття майна, особливостей поділу майна, отриманого у результаті підприємницької діяльності, віртуальних активів, майнових прав тощо. Відсутність чітких і узгоджених підходів до вирішення зазначених питань обумовлює необхідність їх ґрунтовного теоретичного осмислення та вироблення єдиних методологічних орієнтирів.

Особливої актуальності досліджувана тема набуває в умовах повномасштабної війни проти України, коли необхідною є адаптація правової системи до реалій воєнного часу. Такі реалії вимагають удосконалення механізмів захисту майнових прав подружжя, а також доступу до правосуддя. У цьому контексті дослідження має не лише значну теоретичну цінність, а й відповідає нагальним практичним потребам суспільства.

Актуальність теми посилюється також процесами європейської інтеграції, яка передбачає адаптацію українських підходів до норм міжнародного приватного права. Попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених окремим аспектам майнових відносин подружжя, у національній правовій доктрині відсутні комплексні дослідження, які б системно поєднували класичні підходи до поділу спільного майна з новітніми викликами. Це

свідчить про наукову новизну та своєчасність обраної теми дисертаційного дослідження С. А. Лісового.

Лісовий С. А. виконав поставлені завдання щодо проведення цього дисертаційного дослідження, зокрема щодо висвітлення особливостей правового регулювання поділу спільного майна подружжя; аналізу трансформацій та генези правового регулювання поділу спільного майна подружжя в Україні; визначення трансформаційних процесів в європейських державах та становлення сучасних підходів до правового регулювання поділу спільного майна подружжя; висвітлення особливостей правових засад та етапів поділу спільного майна подружжя; встановлення порядку визначення об'єктів майна подружжя, які підлягають поділу в Україні та державах-членах ЄС; виявлення особливостей правового регулювання добровільного поділу спільного майна подружжя; визначення правового регулювання поділу майнових прав подружжя; дослідження особливостей поділу віртуальних активів та електронних грошей; встановлення порядку поділу майна у процесі визнання одного із подружжя банкрутом.

Дисертаційне дослідження виконано здобувачем у відділі приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України в рамках тем науково-дослідної роботи «Взаємодія правової держави, громадянського суспільства та особи: правові аспекти, практичні реалії, прогностичні зміни» (реєстраційний номер 0121U100150) та «Рекодифікація (оновлення) цивільного законодавства України в контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань» (реєстраційний номер 0124U001503).

Здійснений аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати про наявність у дисертанта ґрунтовних навичок застосування методів наукового дослідження. Дисертантом обґрунтовано обрано комплексний підхід проведеного дослідження з урахуванням філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів. Така система методів дала змогу розкрити зміст ключових понять та термінів, дослідити генезу правового регулювання поділу спільного майна подружжя, проаналізувати підходи до правового регулювання поділу спільного майна подружжя у європейських державах та їх співвідношення із законодавством України та регламентами ЄС; дослідити окремі особливості поділу майнових прав подружжя, а також боргових зобов'язань, правові наслідки добровільного поділу спільного майна подружжя; розробити пропозиції до покращення законодавства щодо поділу спільного майна подружжя.

Отже, можна стверджувати, що здобувач повною мірою оволодів методами наукової діяльності та методологією правничої науки.

Аналіз тексту дисертації та опублікованих наукових праць за її темою свідчить, що результати дисертаційного дослідження С. А. Лісового

характеризуються належним рівнем наукової новизни та достовірністю. Сформульовані висновки, узагальнення й пропозиції відповідають визначеним критеріям наукової новизни та підтверджують наукову цінність проведеної роботи.

Зокрема, здобувачем вперше доведено, що правове регулювання поділу спільного майна подружжя тісно пов'язане із трансформацією правових підходів до розуміння майнових відносин між подружжям та виявлено особливості трансформаційних процесів, що впливають на поділ майна подружжя; виокремлено нормативні стандарти поділу спільного майна подружжя; доведено, що наявний дуальний критерій при розгляді спорів про поділ майна та виконання боргових зобов'язань.

Заслуговують уваги запропонований здобувачем авторський підхід до класифікації договорів, які можуть укласти подружжя щодо майна та його поділу: 1) залежно від суб'єктного складу (договори наречених (наприклад, шлюбний договір, який містить норми і про поділ спільного майна), договори подружжя (шлюбний договір та договір про поділ спільного майна) та договори колишнього подружжя (договір про поділ спільного майна); 2) залежно від предмету договору (комплексні договори (шлюбний договір); безпосередньо договори про поділ спільного майна та договори які можуть мати значення для поділу майна (наприклад, договір про відчуження одним із подружжя іншому подружжю частки у праві спільної сумісної власності без її виділення), а також підхід до періодизації історичного розвитку в Україні законодавства про майнові відносини подружжя із врахуванням трансформаційних процесів щодо поділу майна. Дисертант ретельно проаналізував особливості поділу окремих видів спільного майна подружжя, що становить науковий і практичний інтерес для дослідників.

Отже, можна стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації С. А. Лісового, мають належний рівень обґрунтованості та повністю відповідають темі дослідження. Запропоновані автором пропозиції розроблено на належному науково-теоретичному рівні, що підтверджує їхню практичну значимість.

Дисертаційна робота С. А. Лісового за своїм змістом підтверджує, що здобувач опанував необхідні навички та компетентності, визначені Стандартом вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та напрямкам досліджень відповідно до освітньо-наукової програми Право.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею, а її зміст свідчить про особистий внесок автора у розвиток досліджень, пов'язаних із поділ спільного майна подружжя.

Аналіз тексту роботи свідчить про відсутність порушення автором академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні автор посилається

на наукові роботи інших правників, дотримується вимог законодавства про захист авторських прав, надає достовірну інформацію про власні результати наукової діяльності. В роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату чи інших проявів академічної недоброчесності.

Дисертаційна робота виконана українською мовою з дотриманням наукового та офіційно-ділового стилю. Дисертант застосував загальноприйнятту правничу термінологію.

Системний аналіз дисертаційного дослідження засвідчує, що всі його структурні частини взаємопов'язані між собою і є логічним продовженням попередніх теоретичних висновків, узагальнень та пропозицій автора.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Висновки та пропозиції, сформульовані за результатами дисертаційного дослідження, мають чітку практичну спрямованість і можуть бути використані в освітньому процесі, науково-дослідній діяльності, а також у правотворчій та правозастосовній практиці.

Основні положення дисертації С. А. Лісового відображено у 12 наукових публікаціях, з яких 5 наукових статті опубліковано у виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук; 7 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, що підтверджує апробацію матеріалів дисертації. Отже, наукові результати, отримані в дисертаційному дослідженні, були представлені науковій спільноті.

Дисертаційне дослідження Лісового Сергія Анатолійовича на тему «Поділ спільного майна подружжя», як і будь-яке інше наукове дослідження, містить положення, що можуть бути предметом дискусії або потребують додаткового аргументування з боку автора.

1. Досліджуючи етапи поділу майна подружжя, дисертант приходять до висновку, що обсяг спільного майна подружжя, який має встановлювати суд, слід розглядати як вимогу про доведення обставин, які або спростовують, або не спростовують наявну презумпцію спільної сумісної власності. Однак, такий висновок видається суперечливим. Наявність зазначеного формулювання у постановках пленуму Верховного Суду України пов'язане з радянським цивільним процесом, який не визнавав принципи диспозитивності та змагальності. Відтак, суд займав проактивну позицію і сам міг з'ясувати обсяг спільного майна подружжя з метою його поділу. Дисертанту варто було би звернути увагу на час виникнення такого формулювання та дослідити його ретроспективу.

2. Досліджуючи шлюбний договір як підставу для поділу спільного майна подружжя, дисертант приходять до висновку, що «після нотаріального посвідчення шлюбного договору нотаріус невідкладно надсилає лист до органу

реєстрації актів цивільного стану із повідомлення про укладення шлюбного договору. Орган державної реєстрації цивільного стану протягом трьох днів вносить відповідний запис про укладення шлюбного договору подружжя до актового запису про шлюб». Хоча така пропозиція і має право на життя, але необхідним є аргументування чому саме в реєстрі актів цивільного стану, а не державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Також доцільно було б розглянути яким чином відображати зміни шлюбного договору, а також відмову подружжя від шлюбного договору.

Дисертаційна робота Лісового Сергія Анатолійовича на тему «Поділ спільного майна подружжя» є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 Право, а саме становлять оригінальний внесок у розвиток цивілістики щодо поділу спільного майна подружжя.

Дисертація Лісового Сергія Анатолійовича на тему «Поділ спільного майна подружжя», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор – Лісовий Сергій Анатолійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

3. Головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф., дійсний член (академік) НАПрН України Гриняк А. Б.: дисертаційне дослідження присвячене надзвичайно актуальній для сучасної правової науки проблематиці – правовому регулюванню поділу спільного майна подружжя, яка набуває нових вимірів у контексті цифровізації економічних відносин. Особливої уваги заслуговує те, що автор не обмежується традиційними підходами до аналізу майнових відносин подружжя, а звертається до дослідження новітніх об'єктів майнових прав, зокрема віртуальних активів та електронних грошей. Такий підхід свідчить про прагнення осмислити трансформацію приватноправових інститутів у зв'язку з розвитком цифрових фінансових технологій та появою нових форм активів, які дедалі частіше стають частиною спільного майна подружжя.

Цінним є те, що у роботі порушено питання правової природи віртуальних активів, у тому числі криптовалюти, та можливості їх віднесення до об'єктів, що можуть підлягати поділу між подружжям. Автор аргументовано звертає увагу на складність ідентифікації, обліку та оцінки таких активів, що створює нові виклики для правозастосування, зокрема під час судового розгляду спорів про

поділ майна. Дослідження цієї проблематики має не лише теоретичне значення, але й важливу практичну цінність, оскільки формує підґрунтя для подальшого вдосконалення законодавства та вироблення єдиних підходів судової практики щодо поділу цифрових активів, які можуть бути набуті подружжям у період шлюбу.

Разом з тим, як побажання до подальших наукових пошуків, варто відзначити, що питання правового режиму криптовалют та інших віртуальних активів у контексті поділу майна подружжя могло б бути розкрито ще більш детально шляхом ширшого аналізу зарубіжної судової практики та досвіду окремих держав, у яких такі спори вже отримали певне нормативне та практичне вирішення. Попри це зауваження, дисертаційна робота справляє цілісне позитивне враження, містить низку нових наукових положень і практичних пропозицій та робить вагомий внесок у розвиток науки приватного права.

4. Старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н. Гуцуляк В. К.: зауважив, що дисертаційне дослідження справляє позитивне враження насамперед своєю комплексністю та актуальністю обраної проблематики. Автору вдалося ґрунтовно проаналізувати трансформаційні процеси у правовому регулюванні поділу спільного майна подружжя як в Україні, так і в державах Європейського Союзу, що має важливе значення в умовах європеїзації приватного права. Особливої уваги заслуговує запропонована періодизація розвитку законодавства про майнові відносини подружжя в Україні, яка демонструє глибоке розуміння історико-правових передумов формування сучасної моделі правового регулювання. Важливим науковим здобутком є також обґрунтування нормативних стандартів поділу спільного майна подружжя, а також авторський підхід до класифікації договорів, які можуть укладатися між подружжям щодо майна та його поділу.

Окремо варто відзначити новизну дослідження у частині аналізу правових проблем поділу окремих сучасних об'єктів майна, зокрема віртуальних активів та електронних грошей, що свідчить про орієнтацію роботи на виклики цифрової економіки. Практичне значення мають і сформульовані автором пропозиції щодо вдосконалення сімейного законодавства України, зокрема щодо визначення моменту встановлення складу майна та порядку його оцінки під час поділу. Узагальнення судової практики та дослідження особливостей поділу майна у процедурі банкрутства одного з подружжя також підсилюють прикладну цінність дисертації. У цілому представлене дослідження є завершеною науковою працею, яка містить теоретично обґрунтовані положення та практичні рекомендації, що можуть бути використані у подальшому розвитку сімейного та цивільного законодавства України.

Враховуючи все вищенаведене дисертаційне дослідження Лісового С.А. за своїм змістом містить значну кількість нових наукових положень, практичних

рекомендацій та пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства, а тому може бути рекомендовано до захисту, а її автор заслуговує на присудження ступеню доктора філософії в галузі права.

Підсумки обговорення дисертаційної роботи підвела *головуюча на засіданні завідувач відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. Великанова М. М.*, яка зазначила, що вищевикладені обставини, виступи співробітників відділу, доповідь автора дисертації та відповіді на поставлені питання переконливо свідчать про завершеність наукового дослідження, його теоретичне і практичне значення.

Представлене дисертаційне дослідження відзначається високим рівнем наукової аргументованості, логічною структурованістю та ґрунтовністю опрацювання як теоретичних, так і практичних аспектів поділу спільного майна подружжя. Позитивним є поєднання у роботі історико-правового, порівняльно-правового та сучасного нормативного аналізу, що дозволило автору комплексно розкрити еволюцію правового регулювання майнових відносин подружжя та визначити напрями його подальшого розвитку. Особливої уваги заслуговують систематизація судової практики, авторські пропозиції щодо вдосконалення положень сімейного законодавства України, а також звернення до новітніх об'єктів майнових прав у контексті цифровізації.

Лісовий С. А. виявив здатність здійснювати науковий пошук, самостійно ставити наукові завдання, розробляти й вирішувати наукові проблеми, вести наукову полеміку, а її дисертаційне дослідження на тему: **«Поділ спільного майна подружжя»** відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії в галузі права, що дає підстави рекомендувати представлену дисертаційну роботу до захисту.

Запропонувала затвердити такий висновок щодо дисертації аспіранта Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України Лісового С. А.:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Лісового Сергія Анатолійовича на тему «Поділ спільного майна подружжя», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Робота виконана в Інституті правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України. Наукові керівники – доктор юридичних наук, професор Н. В. Федорченко та доктор юридичних наук, професор Є. А. Булат.

Обґрунтування вибору теми дослідження зумовлено багатовимірною актуальністю питань, що виникають у процесі поділу спільного майна подружжя у контексті трансформації сімейних відносин, європеїзації приватного права загалом, глобалізаційних та цифровізаційних трансформаційних впливів на приватноправові норми. Зростання кількості сімейних конфліктів, які доволі часто поєднані із майновими спорами, вимагає їх системного аналізу на доктринальному, нормативному та правозастосовному рівнях, що підкреслює потребу в науково обґрунтованих критеріях розв'язання таких спорів та поділі майна.

Теоретико-науковий аспект вибору теми обґрунтований потребою виявлення прогалин у законодавстві у сфері майнового режиму подружжя, процесу поділу їх спільного майна, а також їх усунення. Незважаючи на наявні концептуальні напрацювання, залишаються невирішеними питання визначення критеріїв встановлення часток, підходів до врахування особистих та майнових внесків кожного із подружжя, а також порядку розподілу майна, яке отримано від підприємницької діяльності чи у вигляді віртуальних активів або майнових прав.

Більше того, актуальність дослідження проблематики поділу спільного майна подружжя істотно зросла у зв'язку з повномасштабною війною в Україні, яка спричинила глибокі трансформації у соціально-економічних та сімейних відносинах. Війна призвела до масштабних переміщень населення, втрати майна, зміни місць проживання та роботи, виїзду за кордон, служби у Збройних Силах України, що у свою чергу, створило чимало конфліктів у сім'ях, обумовило майнові спори між подружжям. Вказане підтверджує потребу глибокого аналізу механізмів захисту майнових прав подружжя в умовах форс-мажорних обставин та воєнного стану.

Окремої уваги потребують питання доступу до правосуддя та здійснення поділу майна, коли судова система працює в умовах воєнного стану. У таких випадках важливе значення мають не лише матеріально-правові норми, а й процесуальні механізми, включно з можливістю дистанційного подання позовів, участі сторін у судових засіданнях онлайн та забезпеченням виконання судових рішень, що може бути ускладнене воєнним станом. Таким чином, дослідження поділу спільного майна подружжя у контексті війни в Україні є не лише теоретично значущим, але й соціально необхідним. Воно сприяє адаптації правової системи до реалій воєнного часу, забезпечує захист прав громадян, зміцнює інституційну стійкість держави та формує підґрунтя для справедливого майнового врегулювання у складних життєвих обставинах.

Актуальність дослідження поділу спільного майна подружжя зумовлює також європеїзація приватного права, рекодифікація Цивільного кодексу України, що зумовлено глибокою трансформацією національного законодавства відповідно до стандартів Європейського Союзу. Процес

інтеграції передбачає гармонізацію сімейного та цивільного права, зокрема у сфері регулювання майнових відносин між подружжям, що робить тему дослідження надзвичайно своєчасною. Необхідність приведення правових норм у відповідність із європейськими підходами, включно з механізмами захисту прав людини, прозорістю майнових режимів та забезпеченням гендерного балансу, формує широкий науковий простір для теоретичного та практичного аналізу.

Європейська інтеграція також передбачає адаптацію українських підходів до поділу майна до норм міжнародного приватного права, особливо коли йдеться про транскордонні шлюби та переміщення громадян у межах Європи. Постає потреба у дослідженні застосування Регламентів ЄС щодо режимів подружнього майна, визначення юрисдикції та вибору застосовного права. Зростання кількості змішаних шлюбів серед українців за умов масової міграції робить ці питання не лише теоретично значущими, а й практично необхідними для забезпечення ефективного й передбачуваного правового захисту.

Теоретичну основу даного дослідження зробили наукові висновки та дослідження таких вчених як В. І. Борисової, Т. В. Боднар, В. А. Васильєвої, В. А. Ватраса, М. М. Великанової, А. Б. Гриняка, А. С. Довгерта, І. В. Жилінкової, І. Р. Калаура, В. Я. Калакури, О. О. Кота, Н. С. Кузнецової, В. О. Кожевникової, О. В. Кохановської, Л. В. Красицької, Б. К. Левківського, М. В. Менджул, О. С. Простибоженка, О. В. Розгон, З. В. Ромовської, О. І. Сафончик, І. Л. Сердечної, Р. О. Стефанчука, М. О. Стефанчука, В. І. Труби, Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, Н. В. Федорченко, В. М. Чернеги, Г. В. Чурпіти, С. І. Шимон, О. А. Явор та інших. Важливу роль у процесі дослідження відіграли напрацювання розробників оновленого ЦК України (Кодексу права приватного), який у книзі 6 пропонує чимало новел у питанні регулювання майнових прав подружжя та поділу їх спільного майна, зокрема застосування новітньої термінології, яку також використано автором у даній роботі. При цьому у національній правовій доктрині відсутні комплексні дисертаційні дослідження щодо поділу спільного майна подружжя, які б врахували і проблему появи віртуальних активів, виклики зумовлені війною, а також кращі практики європейських держав щодо гарантування балансу інтересів при поділі майна подружжя.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України (нині – Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України) 29 червня 2023 року (протокол №6/3.1). Дисертаційна робота досліджена у відповідності до теми науково-дослідної роботи «Взаємодія правової держави, громадянського суспільства та особи: правові аспекти, практичні реалії, прогностичні зміни» (номер державної реєстрації

0121U100150) та «Рекодифікація (оновлення) цивільного законодавства України в контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань» (номер державної реєстрації 0124U001503).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у виявленні особливостей правового регулювання поділу спільного майна подружжя, розробці пропозицій, які б сприяли правовій визначеності та удосконалили б механізм правового регулювання поділу майна подружжя в Україні у аспекті глобальної цифровізації та європеїзації приватноправових норм.

Досягнення вказаної мети дослідження зумовлює необхідність вирішення таких завдань:

- запропонувати авторське бачення трансформацій та генези правового регулювання поділу спільного майна подружжя в Україні;
- визначити трансформаційні процеси в європейських державах та становлення сучасних підходів до правового регулювання поділу спільного майна подружжя;
- з'ясувати особливості правових засад та етапів поділу спільного майна подружжя;
- охарактеризувати порядок визначення об'єктів майна подружжя, які підлягають поділу в Україні та державах-членах ЄС;
- виявити особливості правового регулювання добровільного поділу спільного майна подружжя;
- визначити правове регулювання поділу майнових прав подружжя;
- дослідити особливості поділу віртуальних активів та електронних грошей;
- встановити порядок поділу майна у процесі визнання одного із подружжя банкрутом.

Об'єктом дисертаційного дослідження є відносини, що виникають при поділі спільного майна подружжя.

Предметом дисертаційного дослідження є поділ спільного майна подружжя, теоретичні положення та концептуальні підходи до правової природи режиму спільного майна подружжя та здійснення чоловіком і дружиною права на поділ такого майна, національне законодавство України та європейських держав, регламенти ЄС, нормативно-правові акти зарубіжних держав, судова практика у сфері поділу спільного майна подружжя.

Методи дослідження. Щоб досягти поставленої мети і завдань дослідження було застосовано комплексний методологічний підхід, що дозволив нам поєднати філософські, загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: діалектичний метод сприяв розкриттю таких понять та термінів як «правовий режим майна подружжя», «спільна сумісна власність подружжя», «поділ спільного майна», «майнові права», «віртуальні активи», «договір про

поділ спільного майна», «неплатоспроможність» та інших (підрозділи 1.2, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); застосування історичного методу дозволило дослідити генезу правового регулювання поділу спільного майна подружжя в Україні (підрозділ 1.1); порівняльно-правовий метод використано при аналізі підходів до правового регулювання поділу спільного майна подружжя у європейських державах, встановленню спільних та відмінних норм із законодавством України та регламентами ЄС, у тому числі при дослідженні особливостей поділу віртуальних активів (підрозділи 2.2, 3.1); система формально-логічних методів (аналіз, синтез, індукція та дедукція) надали нам можливість виявити особливості поділу майнових прав подружжя, а також боргових зобов'язань (підрозділи 3.1 та 3.3), а також розробити пропозиції до удосконалення національного законодавства; функціональний метод забезпечив можливість з'ясувати правові наслідки добровільного поділу спільного майна подружжя (підрозділи 2.3); метод моделювання надав можливість розробити ключові пропозиції до удосконалення законодавства щодо поділу спільного майна подружжя, врахувати при цьому кращі європейські практики (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що робота є одним з перших комплексних досліджень поділу спільного майна подружжя у аспекті цифровізаційних глобалізаційних загроз. Наукова новизна одержаних результатів конкретизується у наступних наукових положеннях, які виносяться на захист:

уперше:

1) доведено, що правове регулювання поділу спільного майна подружжя тісно пов'язано із трансформацією правових підходів до розуміння майнових відносин між подружжям, заснованих на принципах рівності, справедливості, правової визначеності та пропорційності, а сучасні зміни обумовлені загальними процесами європеїзації приватного права, а також глобалізаційними цифровізаційними впливами;

2) виокремлено нормативні стандарти поділу спільного майна подружжя: гарантування принципу рівності, справедливості та свободи договору щодо поділу майна; врахування інтересів сім'ї, найкращих інтересів дитини та добросовісності поведінки одного із подружжя при поділі спільного майна; можливість поділу спільного майна подружжя у натурі; непоширення позовної давності на поділ спільного майна подружжя у період дії шлюбу, регламентованість законом строку позовної давності у разі розірвання шлюбу;

3) запропоновано авторський підхід до класифікації договорів, які можуть укласти подружжя щодо майна та його поділу: 1) залежно від суб'єктного складу (договори наречених (наприклад, шлюбний договір, який містить норми і про поділ спільного майна), договори подружжя (шлюбний договір та договір про поділ спільного майна) та договори колишнього подружжя (договір про

поділ спільного майна); 2) залежно від предмету договору (комплексні договори (шлюбний договір); безпосередньо договори про поділ спільного майна та договори, які можуть мати значення для поділу майна (наприклад, договір про відчуження одним із подружжя іншому подружжю частки у праві спільної сумісної власності без її виділення);

4) доведено, що наявний дуальний критерій при розгляді спорів про поділ майна та виконання боргових зобов'язань (юридичний та доказовий), який передбачає, що спільність боргу не презюмується, на відміну від спільності майна, саме такий підхід сприяє балансуванню інтересів сторін, забезпечує коректне розмежування особистого та спільного майна кожного з подружжя;

5) запропоновано авторський підхід до періодизації історичного розвитку в Україні законодавства про майнові відносини подружжя із врахуванням трансформаційних процесів щодо поділу майна, зокрема виділено: 1) перший етап (період Київської Русі, IX-XIII ст.), що характеризувався елементами правового регулювання майнових відносин подружжя, наявністю окремих гарантій захисту майнових прав жінок, пануванням роздільності майна подружжя; 2) другий етап (XIV-XVI ст.) характеризувався розвитком звичаєвого права щодо регулювання майнових відносин подружжя, зростанням впливу канонічних норм у регулюванні сімейних відносин, утвердженням роздільності майна подружжя, обмеженими майновими правами жінок; 3) третій етап (XVII- поч. XX ст.) пов'язаний із входженням територій України до різних імперій, утвердження повної майнової нерівності чоловіка та жінки, пануванням концепції роздільності майна подружжя, появою перших кодифікованих актів, що регулювали майнові права подружжя; 4) четвертий етап (1917-1991 рр.) характеризувався дерелігізацією норм, що регулювали сімейні відносини, переходом до кодифікованих спеціалізованих актів у сфері регулювання сімейних відносин, переходом від концепції роздільного майна до концепції спільного майна, утвердження права на поділ майна подружжя на засадах рівності; 5) п'ятий (сучасний етап, з 1991 року, триває досі) пов'язаний із переходом у незалежній Україні від імперативних до диспозитивних засад регулювання сімейних відносин, утвердження свободи договору у регулюванні майнових відносин подружжя, гарантування права на поділ спільного майна із врахуванням засад рівності, справедливості, захисту найкращих інтересів дитини, а також спостерігаються трансформаційні впливи глобалізації та цифровізації на майнові відносини подружжя, появу нових об'єктів спільної сумісної власності;

удосконалено:

б) класифікацію матеріальних норм сімейного права із позиції регулювання поділу майна подружжя, зокрема у авторському підході передбачено виділення трьох груп норм (норми сімейного законодавства, які визначають підстави та порядок набуття майна подружжям у спільну сумісну

власність, які у подальшому і зумовлюють виникнення права на поділ такого майна; сімейно-правові норми, які передбачають перелік та підстави набуття майна у особисту власність і відповідно вилучення їх з переліку майна, що підлягає поділу; норми, які регулюють право на поділ спільного майна подружжя та етапи його здійснення);

7) підхід, що трансформаційні процеси в європейських державах мають такі особливості, що впливають на поділ майна подружжя: на рівні Європейського Союзу останнє десятиліття посилюються наукова та нормотворча діяльність задля гармонізації національних законодавств держав-членів у різних інститутах приватного права, у тому числі сімейного права; в останні роки є відчутні спроби на рівні Регламентів, Директив ЄС гармонізувати окремі норми сімейного права, у тому числі ті, що регулюють майнові відносини подружжя; створення та діяльність Комісії з європейського сімейного права прискорює процеси гармонізації сімейного законодавства в ЄС, у тому числі щодо регулювання майнових відносин подружжя та партнерів у фактичних союзах; важливу роль у трансформаційних процесах правового регулювання майнових відносин подружжя, а також поділу їх майна відіграють міжнародні договори; практика ЄСПЛ стала основою для гармонізації не тільки правових норм у сфері гарантування права на приватність, захисту майнових та інших прав учасників сімейних відносин, але і формуванню єдиних стандартів у правозастосуванні;

8) обґрунтування доцільності прийняття міжнародного договору, який би на засадах рівності та універсальності врегулював майнові відносини подружжя та партнерств, порядок поділу ними майна із наданням державам широкої автономії у регулюванні вказаних питань, але при цьому б гарантував правову визначеність, справедливість та недискримінацію;

9) підхід до розуміння сучасної моделі банкрутства в Україні, яка наближена до концепту «конкурсною», передбачає зосередженість правового регулювання на стані стійкої неплатоспроможності боржника, передбачає законні процедури щодо кредиторів, вимоги яких виникли до моменту відкриття судового провадження чи ініціювання позасудових процедур врегулювання заборгованості;

набуло подальшого розвитку:

10) положення, що етапи поділу спільного майна подружжя відрізняються у залежності від того добровільний чи примусовий відбувається поділ. У процесі добровільного поділу виділено два етапи (досягнення згоди про добровільний поділ майна із визначенням часток у праві власності; оформлення нотаріально посвідченого договору про поділ спільного майна подружжя), а в процесі примусового (судового) поділу – три обов'язкових (ініціацію одним із подружжя подання позову про поділ майна подружжя; визначення судом обсягу майна, яке підлягає поділу, а також часток у праві власності у такому

майні кожного із подружжя; поділ спільного майна подружжя в натурі) та два факультативних (врахування найкращих інтересів дитини, інших обставин, які дозволяють відступити від презумпції рівності часток; примусове виконання рішення суду про поділ спільного майна подружжя) етапи;

11) положення щодо необхідності удосконалення норм у сфері оцінки вартості майна, яке підлягає розподілу у випадку розлучення, що дозволило запропонувати ст. 71 СК України доповнити новою частиною такої редакції: «б. Склад майна, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності та підлягає розподілу між подружжям визначається на дату розірвання шлюбу. Оцінка майна, яке підлягає поділу здійснюється на день розподілу. У випадку оцінки нерухомого майна може здійснюватися експертна оцінка»;

12) положення щодо розуміння майнових прав подружжя, під якими запропоновано розуміти міру можливої поведінки дружини та чоловіка, що передбачена нормами цивільного і сімейного законодавства, щодо володіння, користування та розпорядження майном, майбутніх майнових об'єктів, набутих у шлюбі;

13) позиція, що для гарантування правової визначеності щодо поділу такого об'єкту як криптовалюта необхідно статтю 61 СК України доповнити новою частиною: «Об'єктом права спільної сумісної власності є віртуальні активи, які були набуті одним з подружжя під час шлюбу»;

14) систематизація позицій по правозастосуванню у судових справах щодо поділу спільного майна подружжя (подання позову із вимогою про поділ майна, яке є спільною сумісною власністю вважається ефективним способом захисту прав подружжя, що має змогу справедливо та без обтяжливих судових процедур врегулювати спір; під час розгляду справи необхідне «встановлення обсягу спільно нажитого майна», що слід розглядати як вимогу про доведення обставин, які або спростовують, або не спростовують наявну презумпцію спільної сумісної власності; визначення юридичних фактів проживання сім'ями без реєстрації шлюбу у спорах про поділ майна є насамперед підставами позовів, відповідно це не може бути самостійним способом захисту прав подружжя тощо).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що було сформульовано ключові висновки і пропозиції, що можуть бути використані у:

– нормотворчій діяльності – під час гармонізації приватного права України із європейським у процесі рекодифікації цивільного законодавства у сфері регулювання майнових відносин та поділу спільної власності;

– науково-дослідній сфері – як науково-теоретичне підґрунтя для подальших наукових досліджень відносин, що виникають при поділі спільного майна подружжя;

– правозастосовчій діяльності судів, при вирішенні майнових спорів подружжя, у тому числі тих, які виникли через порушення ключових засад поділу спільного майна;

– навчальному процесі при викладанні курсів «Цивільне право України», «Сімейне право», «Міжнародне приватне право», спецкурсів «Порівняльне сімейне право», «Доктрина сімейного права», при підготовці підручників, навчальних посібників та методичних рекомендацій, курсів лекцій, навчальних програм та інших навчальних матеріалів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, отримані автором самостійно. У дисертації не використовувалися ідеї або розробки, що належать співавторам, разом з якими здобувачем опубліковано наукові праці.

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження були апробовані під час виступів на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: науково-практичному семінарі для молодих вчених, аспірантів та студентів «Регламентація договірних відносин в умовах воєнного стану» (м. Київ, 5 жовтня 2023 р.); XIII Міжнародному цивілістичному форумі «Цивільне право України: погляд у майбутнє» (м. Київ, 4 квітня 2024 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції до Дня науки «Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених» (м. Київ, 17 травня 2024 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми правового регулювання забезпечення особистих немайнових прав та віртуальні активи в умовах цифровізації» (м. Ужгород, 3 травня 2024 р.); науково-практичній конференції «Захист прав споживачів у контексті адаптації законодавства України до права Європейського Союзу» (м. Київ, 3 жовтня 2024 р.); науково-практичному круглому столі «Правотворча діяльність та забезпечення системності законодавства України в умовах євроінтеграції» (м. Київ, 3 квітня 2025 р.); XIV Міжнародному цивілістичному форумі «Рекодифікація речового права» (м. Київ, 16 травня 2025 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені у 12 публікаціях, зокрема, 5 наукових статтях у виданнях, які включено до переліку фахових для юридичних наук, а також у тезах 7 доповідей на наукових заходах, зокрема:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1) Лісовий С. А. Європейські принципи та поділ спільного майна подружжя: імплементація в національне сімейне законодавство. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО. 2024. Випуск 81: частина 1. С. 196 – 199.*

2) Федорченко Н. В., Лісовий С. А. Етапи поділу спільного майна подружжя: проблеми теорії та практики. *Нове українське право*. 2024. № 5. С. 48 – 52.

(особистий внесок автора 85%: здійснив комплексний науковий аналіз доктринальних положень і судової практики щодо поділу спільного майна подружжя, узагальнив наукові підходи до майнових відносин між подружжям та запропонував авторську класифікацію етапів поділу спільного майна подружжя).

3) Лісовий С. А. Майновий режим подружжя та поділ спільного майна: порівняльно-правовий аналіз. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Випуск 1. С. 195 – 199.

4) Федорченко Н. В., Лісовий С. А. Добровільний поділ спільного майна подружжя: досвід України та зарубіжних держав. *Нове українське право*. 2025. № 1. С. 84 – 89.

(особистий внесок автора 85%: здійснив порівняльно-правовий аналіз сімейного законодавства України та низки європейських держав щодо добровільного поділу спільного майна подружжя шляхом укладення договорів, дослідив правову природу шлюбного договору та договорів про поділ майна, проаналізував судову і нотаріальну практику їх застосування, виявив проблемні аспекти правозастосування та запропонував авторську класифікацію договорів подружжя щодо майна).

5) Лісовий С. А. Становлення правового регулювання поділу спільного майна подружжя в Україні. *Юридична Україна*. 2025. Вип. 11. С. 58 – 66.

Наукові праці, в яких відображена апробація матеріалів дослідження:

1) Лісовий С. А. Трансформаційні процеси в європейських державах щодо становлення сучасних підходів до регулювання майнових відносин подружжя. *Регламентация договорних відносин в умовах воєнного стану: збірник матеріалів науково-практичного семінару для молодих вчених, аспірантів та студентів* (м. Київ, 05 жовтня 2023 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 95 – 98.

2) Лісовий С. А. Реформування сімейного законодавства щодо регулювання інституту поділу спільного майна подружжя. *Проблеми правового регулювання забезпечення особистих немайнових прав особи та прав на віртуальні активи в умовах цифровізації: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції* (3 травня 2024 р., Ужгород-Піза). 2024. С. 86 – 89.

3) Лісовий С. А. Правові засади поділу майна подружжя: окремі аспекти. *Збірник матеріалів XIII Міжнародного цивілістичного форуму* (м. Київ 04 квітня 2024 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. С. 76 – 78.

4) Лісовий С. А. Поділ майна подружжя: втілення європейських стандартів у законодавство України. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженні молодих вчених: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки* (м. Київ 17 травня 2024 р.). 2024. С. 114 – 116.

5) Федорченко Н. В., Лісовий С. А. Поділ спільного майна партнерів у фактичних сімейних союзах: порівняльний аспект. *Обмеження прав людини в умовах екстраординарних режимів; виклики та рішення*: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (18-19 грудня, 2024 року, м. Ужгород, Україна) / упорядники: д.ю.н., проф. Ярослав Лазур, к.ю.н., доц. Терезія Попович, доктор філософії Вадим Пішта. Вид-во УжНУ «Говерла», 2025. С. 113-116. (Електронне видання).

6) Лісовий С. А. Особливості укладення договору про поділ спільного майна подружжя у державах ЄС. *Проблеми правового регулювання забезпечення особистих немайнових прав особи та прав на віртуальні активи в умовах цифровізації*: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (10 квітня 2025 р., Ужгород-Піза). 2025. С. 94 – 96.

7) Федорченко Н. В., Лісовий С. А. Права інтелектуальної власності та поділ спільного майна подружжя: проблемні аспекти. *Реформування права інтелектуальної власності в умовах рекодифікації цивільного законодавства України*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 2 жовтня 2025 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2025. С. 156-158.

Характеристика особистості здобувача. Лісовий Сергій Анатолійович народився 1 серпня 1978 року в місті Яготин Київської області, Україна. Громадянин України, проживає на території України.

Має юридичну вищу освіту. У 2000 році закінчив Академію державної податкової служби України, здобувши кваліфікацію юриста за спеціальністю «Правознавство».

З жовтня 2000 по січень 2001 року працював юрисконсультантом ТОВ «ТВМ».

З квітня 2001 – по січень 2003 року працював юрисконсультантом ТОВ «ВЕЛЕС».

З квітня 2003 - по вересень 2005 року працював керівником юридичного відділу, заступник генерального директора з правових питань ДП «Бест Лайн Медісон».

З вересня 2005 - по грудень 2010 року керівник юридичного відділу ТОВ «КийБуд».

З лютого 2011 – по травень 2012 року керівник юридичного управління концерну «Укрпромінвест».

З жовтня 2012 – по липень 2022 року керівник юридичного відділу ТОВ «Петрівський квартал».

З травня 2023 року навчається в аспірантурі Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України за спеціальністю 081 «Право».

З липня 2025 року – по теперішній час керівник юридичного гуртка Ірпінського фахового коледжу Економіки та Права.

З 08 липня 2010 року отримав свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю видане КДКА Київської області, та є діючим адвокатом.

Мови: українська, англійська.

Автор 12 наукових публікацій з цивільного права.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертаційна робота написана українською мовою. Текст роботи викладений науковим стилем доступно та послідовно відповідно до поставлених задач дисертаційного дослідження та відповідних структурних елементів (розділів, підрозділів) роботи. В роботі використано в цілому загальноприйнятну термінологію приватного та публічного права відповідно до досліджуваних питань. Стель викладення в дисертації матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

У результаті попередньої експертизи дисертації Лісового С. А. і повноти публікації основних результатів дослідження **рецензенти рекомендують:**

1. Прийняти дисертацію **Лісового Сергія Анатолійовича «Поділ спільного майна подружжя»** до захисту як таку, що відповідає вимогам, які ставляться до робіт на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

2. Призначити головою разової спеціалізованої вченої ради:

Гриняка Андрія Богдановича доктора юридичних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПрН України, заслуженого юриста України, заступника директора Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України з наукової роботи.

3. Призначити офіційними опонентами по захисту дисертації **Лісового Сергія Анатолійовича:**

Кожевникову Вікторію Олександрівну доктора юридичних наук, професора, професора кафедри інтелектуальної власності та приватного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;

Сердечну Ірину Леонідівну кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри приватного права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації **Лісового Сергія Анатолійовича «Поділ спільного майна подружжя»**.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Лісового Сергія Анатолійовича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам

Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Призначити головою разової спеціалізованої вченої ради:

Гриняка Андрія Богдановича доктора юридичних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПрН України, заслуженого юриста України, заступника директора з наукової роботи Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України.

4. Призначити офіційними опонентами по захисту дисертації **Лісового Сергія Анатолійовича**:

Кожевникову Вікторію Олександрівну доктора юридичних наук, професора; професора кафедри інтелектуальної власності та приватного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;

Сердечну Ірину Леонідівну кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри приватного права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

5. Рекомендувати дисертацію **Лісового Сергія Анатолійовича** «Поділ спільного майна подружжя» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на розширеному докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 8; проти – немає; таких, що утрималися – немає.

Головуюча на засіданні:

**Завідувач відділу приватноправових досліджень
Інституту правотворчості та
науково-правових експертиз
Національної академії наук України,
доктор юридичних наук, професор**

Марина ВЕЛИКАНОВА